

nadmiernie obciążać budżet firmy, a jeśli premia ta powstaje wskutek obniżenia płacy zasadniczej może powodować spadek poczucia bezpieczeństwa oraz presję psychiczną na osiągnięcie celu. Może to stanowić istotny czynnik obniżający efektywność, który będzie ograniczał oddziaływanie innych instrumentów motywacyjnych. Przedsiębiorstwo musi znaleźć punkt równowagi, w którym pracownicy będą otrzymywać wynagrodzenie skutecznie motywujące do uwolnienia potencjału kwalifikacyjnego a zarazem rozmiar tych płac nie zagrozi równowadze ekonomicznej przedsiębiorstwa.

Koncepcja płacy stałej zapewnia sprawiedliwe wynagrodzenie. Natomiast koncepcja wynagrodzenia premiowego liczonego z wykorzystaniem metody kolejnych przybliżeń zastosowanej do odpowiednio przekształconej analitycznej funkcji produkcji pozwala na naliczenie premii adekwatnej do wypracowanych przez przedsiębiorstwo efektów ekonomicznych. Przedstawiona metodologia naliczania funduszu premiowego, stanowi jedynie fundament systemu premiowania, który dodatkowo powinien precyzować zasady podziału funduszu pomiędzy zatrudnionych.

LITERATURA

1. Teoria Izmirienia Kapitala i Pribyli, red. M.Dobija, F.F. Butyniec, wyd. Żytomierski Państwowy Uniwersytet Techniczny, Żytomierz 2010.
2. Teoria buchgalterskiego obliku, red. L. Napadowska, M. Dobija, S. Sunder, R. Matessich, wyd. Kijowski Narodowy Uniwersytet Handlowo – Ekonomiczny, Kijów 2008.
3. Koziół W., Koziół L., Zych W., Ocena efektywności gospodarowania z wykorzystaniem analitycznej funkcji produkcji, [w:] Менеджмент та підприємництво в Україні, red. О.Е. Kuzmin, Wyd. Politechnika Lwowska, Lwów 2007.
4. Dobija M., Koziół W., Непараметрическая функция производства в оценке управления и в формировании денежных премий, [w:] Финанси облік і аудит, Збірник наукових праць, Kijowski Narodowy Uniwersytet Ekonomiczny, Kijów 2006.
5. Mishra S.K., A Brief History of Production Functions, (October 9, 2007). Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1020577>.

УДК 339:658

ДІАГНОСТИКА ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Тараненко О.О., аспірант,

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

В статті проаналізовані існуючі методики діагностики економічної стійкості підприємств різних видів діяльності. Це дозволило виділити необхідні складові діагностики економічної стійкості і вимоги до них. Також визначено вплив структуризації економічної стійкості на її оцінку. На основі цього запропонована методика діагностики економічної стійкості підприємств торгівлі.

Ключевые слова: діагностика, економічна стійкість, структуризація, внутрішня середовище підприємства, методика.

The analysis of existing techniques of economic sustainability diagnostics of the enterprises of different kinds of activity is made in article. It has allowed allocating necessary components of economic sustainability diagnostics and the requirements to them. Also the influence of economic sustainability structurization on its estimation is defined. On this basis a methodology of economic sustainability diagnostics of trading enterprises is offered.

Key words: diagnostics, economic sustainability, structurization, the internal environment of the enterprise, methodology.

Постановка проблеми. Сучасні умови господарювання характеризуються високим рівнем нестабільності ринкового середовища, посиленням конкуренції, зростанням взаємозалежності між усіма суб'єктами економічних відносин. Все це змушує підприємство враховувати стан зовнішнього середовища при здійсненні власної діяльності. За таких умов зростає актуальність питання підтримки успіш-

ного стабільного функціонування та розвитку підприємства. Одним із засобів для цього є забезпечення економічної стійкості. Цей процес складається з кількох етапів, одним з яких є діагностика економічної стійкості підприємства. Її завданням є формування інформаційної основи для прийняття управлінських рішень. Тому для неї потрібно сформулювати таке методичне забезпечення, яке б у повній мірі задовольняло управління економічною стійкістю необхідною інформацією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти економічної стійкості на макро- та мікроекономічному рівні досліджували В. Леонт'єв, В. Гець, В. Василенко, А. Юданов, В. Іванов, О. Ареф'єва, Д. Городинська, М. Абрютіна, В. Гончаров, О. Сергєєва, М. Павловський, Г. Мохонько та інші. Зокрема питаннями діагностики економічної стійкості підприємств різних видів діяльності займалися В. Іванов, Г. Мохонько, О. Сергєєва, О. Ареф'єва, Д. Городинська, А. Сулима, М. Абрютіна.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування методики діагностики економічної стійкості торговельного підприємства на основі аналізу існуючих підходів оцінки економічної стійкості підприємств та врахування особливостей торговельної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Існує значна кількість підходів до визначення сутності терміну «економічна стійкість». Їх узагальнення дозволяє стверджувати, що економічною стійкістю підприємства є його здатність функціонувати та розвиватися в несприятливих умовах господарювання. Це здатність внутрішнього середовища підприємства адекватно реагувати на вплив зовнішнього середовища.

Враховуючи економічне значення терміну «забезпечення» [1, с. 130], під забезпеченням економічної стійкості доцільно розуміти розробку та реалізацію комплексу заходів та засобів для створення і підтримки на належному рівні здатності підприємства функціонувати в несприятливих умовах господарювання. Одним з основних джерел вихідної інформації для цього процесу є оцінка економічної стійкості підприємства.

Для діагностики економічної стійкості підприємства, важливим є набір показників для аналізу вихідної інформації, які б найповніше характеризували стан економічної системи. На вибір цих показників значною мірою впливає підхід до структуризації економічної стійкості. Від охоплення цим підходом та відповідними показниками всіх аспектів функціонування внутрішнього середовища підприємства і його взаємодії із зовнішнім середовищем господарювання залежить повнота і достатність результатів оцінки, які є основою для розробки та реалізації ефективних управлінських заходів забезпечення економічної стійкості підприємства.

Враховуючи, що економічна стійкість є властивістю внутрішнього середовища підприємства, більшість науковців в основу її структуризації найчастіше покладають ресурси та процеси, які в ньому відбуваються. Іноді враховують взаємовідносини внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства. Виходячи із обраної структури економічної стійкості підприємства, формують систему показників для її оцінки.

О. Ареф'євою і Д. Городинською для оцінки економічної стійкості підприємств сфери послуг її розподілено на фінансову, виробничу, кадрову, маркетингову та інвестиційну стійкість [2, с. 108]. Економічну стійкість підприємства запропоновано розраховувати шляхом додавання добуток структурних складових і їх ваги, при чому кожна складова теж є сумою зважених часткових показників. Визначення ваги кожного показника пропонується здійснювати за допомогою методу кваліметричного моделювання. Для формулювання висновків за результатами оцінки запропоновано використовувати динаміку узагальненого показника тоді як бази його порівняння для якісних висновків про рівень економічної стійкості не наведено.

О. Сергєєва пропонує здійснювати діагностику економічної стійкості торговельних підприємств на основі таких критеріїв, як задоволення попиту споживачів через розширення асортименту і підвищення якості обслуговування, оптимізація структури товарообороту, наявність прибутку в достатньому для забезпечення інтересів зацікавлених сторін обсязі, платоспроможність та ліквідність підприємства, рівень ділової активності та використання трудових ресурсів [3, с. 128]. На основі цих критеріїв запропоновано систему часткових показників оцінки економічної стійкості за маркетинговими, фінансовими, техніко-технологічними і організаційно-управлінськими бізнес-процесами з подальшим їх розподілом на підпроцеси. Часткові показники послідовно формують узагальнюючі за кожним з процесів, а ті стають основою розрахунку інтегрального показника економічної стійкості. Позитивною рисою даної методики є визначення зони економічної стійкості, яка дозволяє оцінити її рівень та динаміку протягом певного періоду [3, с. 131–132].

Запропонована В. Івановим система показників діагностики економічної стійкості машинобудівних підприємств розподілена на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх автор відніс групи показників, які характеризують прибуток (обсяг прибутку та продаж, рентабельність), конкурентоздатність підприємства (інноваційний потенціал, ринкова активність, стратегічні капіталовкладення) та продукцію (якість, ціна продукції, післяпродажне обслуговування). Внутрішні показники автором поділені на фінансово-економічні, які характеризують стан, розподіл та використання фінансових ресурсів (коефіцієнти автономії, маневреності, фінансування та інші), виробничо-економічні, які характеризують здатність підприємства до швидкого оновлення номенклатури (час на підготовку, освоєння, виробництво та надходження нового виробу на ринок, номенклатура виробів, що користуються попитом) та організаційно-економічні, які призначені для оцінки рівня стійкості організаційних структур управління (гнучкість, оперативність реалізації управлінських рішень, функціональна і структурна логічність та інші) [4, с. 176]. Слід зазначити, що автор також виділяє деякі зони стійкості, в межах яких економічна система перебуває в безпечному для свого функціонування стані.

Г. Мохонько, розглядаючи економічну стійкість видавничо-поліграфічних підприємств в стратегічному вимірі, запропонувала підхід, що ґрунтується на використанні нейронечітких технологій, в якому моделювання охоплює етапи формування багаторівневої нечіткої моделі оцінки, проведення розрахунків, аналіз результатів та прийняття рішень [5, с. 125]. Автором розподілено стійкість підприємства на підсистеми, для характеристики яких виділені часткові кількісні і якісні показники, які теж поділено на зовнішні та внутрішні, на основі яких формулюється нечітка модель оцінки. Результатом її реалізації є значення інтегрального та підсистемних показників економічної стійкості в межах 0–1. Для формулювання висновків розроблена шкала, за якою стійкість може мати динамічний, стабільний, прийнятний, нестійкий і кризовий рівень.

А. Сулима оцінку загроз економічній стійкості підприємств пропонує здійснювати за такими етапами:

- розрахунок первинних показників оцінки економічної стійкості на основі даних управлінського та фінансового обліку та експертних оцінок;
- визначення показників для узагальненої оцінки, до яких належать обсяги та ефективність використання активів, ресурсів, операційної, фінансової діяльності, іміджу підприємства та інші;
- оцінка ризикованості фінансово-господарської діяльності та платоспроможності підприємства;
- визначення вартості підприємства, що є узагальнюючим показником його економічної стійкості [6, с. 109].

Автор передбачає розрахунки певних порогових значень для показників економічної стійкості відносно яких порівнюються фактичні значення, причому за значних розмірів відхилення допускається перехід від першого одразу на третій етап аналізу. Залежно від рівня загроз виокремлено 5 рівнів стійкості: абсолютна, нормальна стійкості, нестійкий, критичний та кризовий стан.

М. Абрютіна запропонувала підхід до оцінки фінансово-економічної стійкості, заснований на системі національних рахунків [7]. В основі оцінювання за цією методикою знаходиться відхилення від точки рівноваги. Дана точка визначається при співвідношенні власного капіталу з нефінансовими активами та позикового капіталу з фінансовими активами. Рівність у цих співвідношеннях показує точку рівноваги. Якщо елементи у цих співвідношеннях не рівні, то робиться висновок про перебування підприємства в зоні стійкості чи нестійкості, залежно від напрямів нерівностей. Виходячи з цього, приймаються рішення про доцільність та обсяги залучень позикових коштів.

Використання цієї методики дозволяє регулювати кредитну та інноваційну політику підприємства з точки зору їх впливу на його фінансово-економічну стійкість.

Проведений аналіз підходів до оцінки економічної стійкості підприємств показав, що вона повинна:

- охоплювати всі ресурси і процеси на підприємстві;
- оцінювати поточний стан економічної стійкості та його вплив на довготривалий розвиток підприємства;
- передбачати показники для поверхового та поглибленого аналізу;
- враховувати як базу порівняння порогові значення окремих показників економічної стійкості;
- включати розрахунок інтегрального показника та розробку шкали для якісної оцінки рівня економічної стійкості.

Все вищезазначене має враховуватись при діагностиці економічної стійкості торговельного підприємства.

Важливим для забезпечення економічної стійкості будь-якого підприємства і торговельного зокрема є стабільні обсяги виручки від реалізації та прибутку [8, с. 8; 9, с. 156]. Вони повинні підтримувати процеси як функціонування, так і розвитку за рахунок простого та розширеного відтворення. Тому одним з показників стану економічної стійкості підприємства є динаміка виручки від реалізації та прибутку.

Особливе значення для забезпечення економічної стійкості підприємства має стан його внутрішнього середовища. З цієї точки зору внутрішнє середовище доцільно розглядати як загальний потенціал підприємства, який для потреб забезпечення економічної стійкості було структуризовано на матеріально-технічний, кадровий, фінансовий та інноваційний потенціал. Від стану кожної з цих складових залежить економічна стійкість підприємства. Тому при її діагностиці необхідно оцінювати стан, достатність та ефективність [10, с. 20] використання цих складових, оскільки від стану, рівня реалізації та можливостей збільшення потенціалу залежить економічна стійкість підприємства. При цьому необхідно враховувати, що особливостями діяльності підприємств у сфері торгівлі є коливання попиту на товари і послуги відповідно до пори року, дня тижня, частини дня; максимальна наближеність до споживача, що змушує швидко реагувати на зміну попиту [11, с. 10]; висока швидкість операційного процесу; переважання в структурі основних фондів пасивної частини.

Висновки. Діагностика економічної стійкості створює інформаційну основу її забезпечення. При розробці методики діагностування необхідно враховувати ряд вимог, які стосуються структуризації економічної стійкості та формування системи її показників. Це дозволить в достатній мірі забезпечити необхідною інформацією процес управління економічною стійкістю, що знизить ризики розробки та реалізації неадекватних до реального стану справ управлінських рішень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаров С. М. Тлумачний словник економіста / С. М. Гончаров, Н. Б. Кушнір; за ред. проф. С.М. Гончарова. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 264 с.
2. Ареф'єва О. В. Оцінка рівня економічної стійкості підприємств сфери послуг / О. В. Ареф'єва, Д. М. Городинська // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6. – С. 106–111.
3. Сергєєва О. В. Методика оцінки економічної стійкості торговельних підприємств / О. В. Сергєєва // Торгівля і ринок України: темат. зб. наук. пр. – 2008. – Вип. 25, Т.І. – С. 127–135.
4. Иванов В. Л. Методологические подходы к анализу экономической устойчивости предприятия в процессе достижения целей функционирования и развития / В. Л. Иванов // Торгівля і ринок України: темат. зб. наук. пр. – Вип. 17, Т.ІІ. / Голов. ред. О. О. Шубін. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2004. – С. 170–180.
5. Мохонько Г. А. Оцінювання стратегічної стійкості підприємства видавничо-поліграфічної галузі з використанням нейронечітких технологій / Г. А. Мохонько // Економіка та держава. – 2009. – № 11. – С. 124–127.
6. Сулыма А. И. Особенности формирования системы индикаторов, идентифицирующих угрозы экономической устойчивости предприятия / А. И. Сулыма // Культура народов Причерноморья. – 2006. – № 88. – С. 107–111.
7. Абрютина М. С. Экспресс-анализ деятельности предприятия при помощи шкалы финансово-экономической устойчивости (на основе отклонения от точки равновесия) / М. С. Абрютина // Финансовый менеджмент – 2002. – № 3. [Електронний ресурс] – Режим доступу до журн. : <http://www.dis.ru/library/fm/archive/2002/3/630.html>
8. Родионова В. М. Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции / В. М. Родионова, М. А. Федотова. – М.: Перспектива, 1995. – 98 с.
9. Гончаров В. Н. Управление экономической устойчивостью предприятий, функционирующих в условиях неопределенности и риска / В.Н. Гончаров // Торгівля і ринок України: темат. зб. наук. пр. – Вип. 17, Т. II. / Голов. ред. О.О. Шубін. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2004. – 269 с.
10. Исаенко Е. В. Теоретическое обоснование экономического развития организации потребительской кооперации на основе обеспечения экономической устойчивости / Е.В. Исаенко, Т.Л. Скрипченко // Вестник Белгородского университета потребительской кооперации. – 2008. – № 1. – С. 18–22.
11. Экономика предприятий торговли и общественного питания: учебное пособие / [кол. авторов]; под ред. Т. И. Николаевой и Н. Р. Егоровой. – [3-е изд. стер.]. – М.: КНОРУС, 2008. – 400 с.